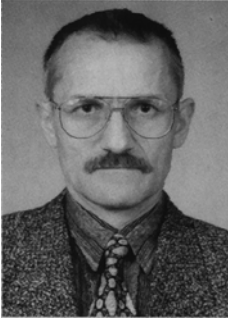

УДК [323.1+008]:061.2(477.73)

Каймаразов М.Д., Миколаївська обласна Рада культурно-національних товариств

Каймаразов Султан-Мурад Джамалутдинович – голова Миколаївської обласної Ради культурно-національних товариств, заслужений працівник культури України. Закінчив Дагестанський державний університет. Працював на відповідальних посадах у державних установах Ставропольського краю та Миколаївської області, викладачем Миколаївського будівельного технікуму. Коло практичних дій та наукових інтересів – розвиток освіти і культури національних груп Миколаївщини, соціальна і правова підтримка людей різних національностей.

Кірпенко О.Г., Миколаївський державний гуманітарний університет імені Петра Могили

Кірпенко Олена Григорівна – магістр політології. Закінчила факультет політичних наук Миколаївського державного гуманітарного університету імені Петра Могили. Коло наукових інтересів – етнополітичні процеси у Південному регіоні України.

Діяльність національно-культурних товариств Миколаївщини: досвід та перспективи

В даній статті мова йде про діяльність національно-культурних товариств, котрі існують на території м. Миколаєва та Миколаївської області. Особлива увага приділяється Раді національностей, яка своєю діяльністю координує та підтримує роботу національно-культурних товариств, забезпечує єднання етнічних спільнот, що мешкають у нашому краї, й тим самим сприяє миру та злагоді в усій Україні.

This article is mainly about activity of national and cultural associations, which are situated in Mykolaiv region. Much attention is paid to activity of Nationalities Council, which supports the work of national and cultural associations, provides the unification of ethnic minorities, who live in our region. So, in such way this organization assists peace in Ukraine.

Етнічна структура суспільства – базовий формотворчий чинник української держави, основа формування політичної нації країни. У цьому контексті для української держави, для її сталого розвитку важливим постає вирішення фундаментальної політичної проблеми: яким чином із громадян України різноетнічного походження сформувати певну системну цілісність, для якої національні інтереси країни, пріоритети та цілі її розвитку були б мірилом мислення і діяльності кожного з членів суспільства. Відповідні трансформаційні процеси мають відбуватися на основі врахування культурних цінностей кожної з етнічних груп – як корінного етносу, так і представників множини етнічних меншин України.

Розпад Радянського Союзу, що призвів до краху комуністичної ідеології і приніс Україні незалежність, одночасно висвітлив ряд важливих проблем, серед котрих – від-

родження та розвиток національних культур і самобутності етнічних спільнот країни. Цивілізованому розв'язанню даної проблеми сприяло прийняття Закону “Про національні меншини в Україні”, згідно зі ст. 6 якого, кожна етнічна група має право на “вивчення рідної мови, розвиток національно-культурних традицій, відзначення національних свят, сповідування своєї релігії, створення національно-культурних і навчальних закладів та іншу діяльність” [1].

Проблемами і надбаннями національних меншин Миколаївщини цікавляться різні дослідники, зокрема Багмет М.О. (доктор історичних наук, декан факультету політичних наук МДГУ ім. П. Могили), Ляпіна Л.А. (старший викладач МДУ), котрі у співавторстві випустили такі статті, як “Роль національно-культурних товариств Миколаївщини у задоволенні культурних потреб” та “Роль національно-культурних товариств у державотворчому процесі”. Плідно працює у цьому напрямку Каймара-

зова Л., в даній роботі використовується її стаття “Етнічні особливості Миколаївщини та роль Миколаївської Ради національних товариств у збереженні та розвитку культури народів Півдня України”. Такі автори, як Агеєв Ю., Петруш С., Тупайло С., у своїх статтях досліджують діяльність національно-культурних товариств Миколаївщини.

Актуальність даної проблеми виходить з того, що Україна являє собою етнічно різнобарвну територію, зокрема, на Миколаївщині проживають представники понад 80 національностей. Дана проблема має історичні коріння, згідно з маніфестом Катерини II 1762 р., на територію Північного Причорномор'я запрошувалися всі бажаючі, іноземцям надавалися значні пільги та всіляке сприяння. Німецька колонізація Миколаївщини починається на початку XIX ст., з 1762 р. дозволяється селитися у степовій частині України євреям, у 1778 р. з території Кримського ханства почали прибувати греки та вірмени, у 1802 р. на Миколаївщину переселилися сотні болгар, молдавські села виникли у кінці XVIII ст., в цей же час відбувається переселення поляків [2]. Значному розширенню національного складу населення Миколаївщини сприяло утворення СРСР. Значна частина узбеків, таджиків, киргизів, туркменів та представників інших національностей осіли на Півдні України у зв'язку зі вступом у змішаний шлюб з українцями і росіянами.

Така кількість національних меншин на території Миколаївської області призвела до появи нових проблем, пов'язаних з правом кожної етнічної групи на самовизначення, розвиток національних культурних традицій, створення національних і культурних закладів, яке гарантовано Законом “Про національні меншини в Україні”. Держава гарантує право, але його практична реалізація залежить лише від самих представників національних меншин, тому, починаючи з 1989 року, на Миколаївщині почали активно проводити суспільно-корисну роботу вісімнадцять національно-культурних товариств, які об'єднали понад 290 тисяч жителів області. Перші роки діяльності – це суцільні проблеми побутового характеру, тому головними стали питання матеріальної допомоги, влаштування на роботу, лікарського догляду, моральної підтримки своїх земляків. Саме у таких практичних діях і беруть свої витoki питання безпосередньо духовного змісту. Вони набули свого розвитку у двох основних на-

прямках – духовно-релігійному (наприклад, польське – при костьолі, німецьке – при кірсі) та культурно-просвітницькому [3].

Серед перших національно-культурних товариств, які почали з'являтися на Миколаївщині, були такі:

1. Дружество болгарської культури “Христо Ботев”, яке було засновано в кінці 1989 р. в районі м. Миколаєва (Тернівка). Головою Дружества є Євген Димо. Основними завданнями Дружества є відродження болгарської мови і культури. Товариство вивчає фольклорно-етнографічний бік життя болгарського населення, поповнює місцевий музей новими експонатами. Музей було організовано юними краєзнавцями і громадськістю села в 1957 р. з ініціативи вчителя географії середньої школи Івана Гавриловича Божкова [4].

2. Миколаївське обласне товариство – земляцтво “Дагестан” – було засновано 1990 року. Голова товариства – Мурад Джамалутдинович Каймаразов. Одним із завдань товариства є ознайомлення мешканців міста й області з самотньою культурою Дагестану: організуються виставки, творчі вечори, присвячені національним героям, письменникам, поетам, іншим діячам історії та культури. Одним з основних напрямків діяльності товариства-земляцтва та його членів є благодійність. Дагестанці, які займаються підприємництвом, кожного місяця роздають тим, хто потребує допомоги, хліб, макаронні вироби власного виробництва, інші продукти харчування. У 1998 році у зв'язку з повинню на Закарпатті Радою національностей було зібрано і передано на постраждалу територію гуманітарну допомогу: одяг, взуття, продукти харчування тощо [5].

3. Миколаївське обласне товариство німців України “Відергебургт” засновано в 1993 році. До 2001 р. керівником товариства був Еммануїл Густавович Фукс, нині голова товариства – Василь Андрійович Майстер. Головним завданням “Відергебургта” є відродження мови, культури, традицій і релігії німців України, тобто збереження їхньої самотності. За безпосередньою участю товариства, а також згідно з Указом Президента України, німецькій євангелічній лютеранській громаді була повернута будівля кірхи, сьогодні релігійна громада нараховує до 100 парафіян [6].

4. Миколаївське міське товариство татарської культури “Агідель” було організовано в 1998 році. Його засновником і пер-

шим головою був Олександр Якович Зігангіров, зараз голова товариства Анас Ахатович Сахобієв. Основними завданнями товариства є:

- вивчення історії татарського народу;
- вивчення татарської культури, мови;
- вивчення сучасного адміністративного устрою Татарстану;
- постійне ознайомлення з життям татарського народу.

5. Товариство азербайджанської культури “Гардашлиг”, з 2000 року – це Миколаївська обласна регіональна організація Конгресу азербайджанців України (МОРО КАУ). Головними завданнями МОРО КАУ є відродження і розвиток азербайджанської культури на Миколаївщині, збереження мови, традицій, звичаїв, об’єднання азербайджанців, їх правова підтримка, сприяння розвитку і зміцненню дружби між азербайджанським й іншими народами України, виховання високої культури міжнаціонального спілкування з поважним ставленням до самобутності будь-якої національної культури.

Також це товариство вірменської культури ім. Месропа Маштоца, товариство асирійської культури, товариство греків “Еллада”, грузинське товариство “Мамулі”, товариство єврейської культури, асоціація корейців, товариство молдавської культури, товариство польської культури, організація українського товариства російської культури “Русь”, товариство месхетинських турок “Ватан”, товариство узбецької культури “Узбекистан”, товариство чеської культури “Чеські братари”.

Одним з пріоритетних напрямків діяльності цих об’єднань є реалізація права на вивчення рідної мови та користування нею. Так, за сприянням національно-культурного товариства німців “Відергебурт” у миколаївських школах № 1 та № 34 два початкових класи і три дорослі групи досконало вивчають німецьку мову. Дружество болгарської культури “Христо Ботев” при Тернівській селищній раді відкрило недільну школу, де діти оволодівають знаннями з болгарської мови, історії та культури. У 1996 році завдяки зусиллям корейської асоціації в Миколаєві при загальноосвітній школі № 45 почала працювати корейська недільна школа, головне завдання якої – вивчення мови та культури корейського та українського народів. В єврейській недільній школі для дітей та дорослих, яка розташовується в приміщенні синагоги, заняття проводяться за такою програмою: основи іу-

даїзму; іврит; англійська мова; історія єврейського народу; музика та танці [7].

Особливе місце в діяльності національно-культурних об’єднань Миколаївської області посідають питання відродження та розвитку етнічних культурно-мистецьких традицій.

Різноманітність та складність проблем, які постали перед головами та активістами товариств, як і деякі інші організаційні труднощі, привели до створення свого координаційного органу – **Ради національно-культурних товариств Миколаївської області**. Рада була створена у 1992 році з ініціативи дагестанського, вірменського, єврейського, болгарського, німецького, чеського та польського товариств. Очолив Раду і продовжує очолювати сьогодні голова товариства-земляцтва “Дагестан” Каймаразов Султан-Мурад Джамалутдинович.

Рада національних товариств Миколаївської області є добровільне громадське об’єднання, яке об’єднує національні товариства Миколаївської області і поширює свою діяльність на територію Миколаївської області. Рада здійснює свою діяльність у відповідності з Конституцією України, чинним законодавством.

У Раді співробітництво та взаємодопомога між учасниками здійснюється на підставі угод.

Рада національних товариств створена з метою об’єднання громадських організацій на підставі спільних інтересів у розвитку національних, культурних цінностей та сприяння захисту законних інтересів національних меншин області [8].

Основними завданнями Ради є:

- координація дій та об’єднання зусиль національних товариств, що направлені на вирішення культурних, національних та міжнаціональних питань;
- участь у розбудові нової демократичної України та культурному будівництві;
- об’єднання дій, що направлені на культурну автономію кожної національної меншини, укріплення ідей інтернаціоналізму, братерства між всіма народами України;
- дозволеніми законом засобами протидіяти проявам нацизму, расизму, екстремізму, шовінізму, ксенофобії, спробам розпалити міжнаціональну ворожнечу, всім засобам насильства;
- обмін досвідом роботи між національними товариствами;
- проведення національних та міжнаціо-

нальних заходів у культурній та просвітницькій діяльності;

- надання національним товариствам та окремим особам матеріальної, юридичної та методичної допомоги;

- захист та представництво інтересів національних меншин в Україні;

- здійснення стосунків з організаціями та окремими особами за межами України [9].

Отже, **головним завданням** Миколаївської Ради національних товариств є координація зусиль усіх етнічних громад у збереженні рідної мови, культури, пошанування традицій та звичаїв своєї батьківщини; ознайомлення населення області з історією та сьогоденням, особливостями народів, що мешкають на території Миколаївщини; популяризація ідеї дружби та толерантного співжиття людей різних національностей.

Для виконання статутних завдань та досягнення своєї мети Рада у встановленому законодавством порядку:

- вносить пропозиції до державних органів влади та управління з питань розвитку національних культур;

- організує та координує культурологічну та просвітницьку роботу серед національних товариств;

- здійснює видавничу діяльність;

- сприяє культурному та освітньому розвитку національних меншин, відкриттю національних шкіл, бібліотек, театрів тощо;

- може брати участь у політичній діяльності, проводити масові заходи (збори, мітинги, демонстрації);

- може засновувати або вступати в міжнародні громадські (неурядові) організації, підтримувати прямі міжнародні контакти і зв'язки;

- може одержувати від органів державної влади і управління та органів місцевого самоврядування інформацію, необхідну для реалізації своїх цілей та завдань [10].

Сьогодні до складу Ради входять 18 національно-культурних товариств, а також Миколаївське обласне відділення товариства дружби і культурних зв'язків з Німеччиною "Україна – ФРН", Центр тюркомовних та інших східних народів, Пушкінський клуб [11].

Першим масовим заходом, який провела Рада, став фестиваль національних культур "Дружба", що проходив навесні 1995 року. На ньому була представлена самобутня творчість представників різних народів, по-

чинаючи від декоративно-прикладного мистецтва, фольклорних танцювальних та пісенних номерів і закінчуючи демонструванням національної кухні. Згодом цей фестиваль став традиційним.

Кожного року Рада національних товариств разом з обласним краєзнавчим музеєм, музеєм суднобудування та флоту представляє населенню міста виставки з життя та побуту етнічного населення Миколаївщини.

За останні роки погравішали стосунки Ради із засобами масової інформації. На телеканалі "Миколаїв" щомісяця відбуваються зустрічі з представниками національно-культурних товариств. Також така можливість надана і на радіо.

Рада підтримує діяльність недільних шкіл етнічних громад. Нею створена концепція відродження освіти національних меншин і положення про національні недільні школи, яке узгоджене з управлінням освіти і науки Миколаївської області [12].

Актуальним залишається питання соціального і правового захисту етнічних меншин, тому Рада національних товариств приділяє вирішенню цієї проблеми значну увагу: надається посильна допомога нужденним, розробляється спеціальна програма захисту національних меншин, створено юридичний центр, що надає допомогу біженцям із країн СНД.

Радою постійно проводиться цілеспрямована підтримка талановитих художників, письменників, співаків, спортсменів національно-культурних товариств. Прикладом можуть слугувати творчі вечори болгарської співачки А. Смаржевської, художниці В. Зирянової з Тернівки.

Щомісяця голови товариств зустрічаються разом, щоб обговорити поточні проблеми та шляхи їх розв'язання, створити програми спільних дій [13].

Результати діяльності Ради національних товариств Миколаївської області:

- Діють недільні школи (єврейська, курдська, корейська); курси з вивчення польської, арабської, німецької мов, факультативи – з турецької (с. Виноградівка, Костиці Баштанського р-ну) та болгарської мов (Тернівка), у с. Богемка Врадіївського р-ну – початкова школа з чеською мовою навчання.

- Організовані самодіяльні художні колективи національних товариств: хор това-

риства німців “Відергебурт”, вірменський гурт “Гарун” (“Весна”) та “Вірменія”, курдське пісенне тріо та дитячий колектив “Зілан”, грузинське тріо “Нарінджі”, фольклорний чеський ансамбль с. Богемка, ансамбль турок-месхетинців с. Виноградівка “Умуд” (“Надія”), єврейський танцювальний колектив “Штілім”. Плідно працюють й талановиті виконавці: Оксана Головата, Бавур та Діана Сейткалієви, Зарема Османова, Антоніна Смаржевська й інші.

■ Щорічно проводиться фестиваль національних культур півдня України “Дружба”, в якому беруть участь самодіяльні творчі колективи товариств, професійні ансамблі не тільки Миколаївської області, а й України. Також в ньому демонструються вироби народних умільців, виставки з історії та культури різних народів, національна кухня. Цього року фестиваль “Дружба” проходив 1-4 листопада під патронатом прем’єр-міністра України В. Януковича за участю таких творчих колективів, як “Вогні Сходу” з м. Євпаторія, кримсько-татарський хореографічний колектив м. Саки, грузинський колектив “Союз” з м. Пологи тощо.

■ 23-31 травня 2003 року вперше на півдні України проходив Фестиваль слов’янських народів, який було підготовлено спільно з Миколаївським південнослов’янським інститутом Київського славістичного університету та присвячено Дню слов’янської писемності, року культури в Україні та року Росії у нашій державі.

■ Ведуться дослідження з питань появи різних народів на Миколаївщині, їх минулого й сучасного життя.

■ Проводяться науково-практичні конференції. Підготовлені до друку збірники матеріалів конференцій “Національні групи півдня України: історія та сучасність”, молодіжної студентської “Причини етнічних конфліктів, тероризму та способи їх запобігання”, “Тропадські культурні та національно-культурні товариства: партнерство, творчі зв’язки у вивченні художньої культури”, яка була організована спільно з обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти. Готова до друку книжка “Холокост на Миколаївщині: цифри та факти”.

■ Продовжується співпраця з вищими навчальними закладами міста: в кількох з них викладається курс “Національні відносини: історія та сучасність”, спеціальний курс з іс-

торії та культури різних етносів України.

■ Налагоджується співпраця з загальноосвітніми школами міста й області: проводяться зустрічі з представниками громад, спеціальні уроки з історії та культури етносів України.

■ Проводиться робота зі встановлення контактів, обміну досвідом з художніми колективами, з історичними батьківщинами. Налагоджуються контакти з подібними організаціями в Україні.

■ Працюють спеціалісти з культури й освіти, історик-краєзнавець, юрист, волонтери.

■ Рада національних товариств Миколаївської області нагороджена Українським Фондом культури медаллю “За подвижництво в культурі”, Голові Ради Мураду Джамалутдиновичу Каймаразову присвоєно звання “Заслужений працівник культури України”.

■ Рада має свій відеоархів, фотоальбом, який представляє її діяльність з моменту заснування.

■ Організовано “Миколаївський міський центр національних культур”, який, координуючи свою роботу з обласною Радою, зосередив свою діяльність саме у місті Миколаєві.

Слід підкреслити, що своєю діяльністю Рада координує та підтримує роботу національно-культурних товариств, забезпечує єднання етнічних спільнот, що мешкають у нашому краї, й тим самим сприяє миру та злагоді в усій Україні.

Гострим залишається питання фінансування, у перспективі Рада сподівається на фінансову допомогу держави (це право гарантовано ст. 16 Закону України “Про національні меншини”).

Щодо майбутнього, то Радою передбачається:

■ проводити наукові дослідження з історії появи, розселення та перебування різних етнічних груп на території Миколаївщини;

■ підготувати банк даних з питань забезпечення культурно-освітніх потреб національних меншин;

■ організувати науково-практичні конференції, семінари тощо з проблем розвитку й збереження національної ідентичності народів м. Миколаєва й області;

■ укладати договори про співробітництво з вищими навчальними закладами з питань підготовки кадрів для національно-

культурних товариств у таких напрямках: культура, освіта, правознавство; для цього просити Кабінет Міністрів України про виділення мінімум 2 бюджетних місць для представників національних меншин у вищих навчальних закладах та сприяти їх навчанню закордоном;

■ державним середнім та вищим навчальним закладам сприяти організації недільних шкіл національних меншин, курсів з вивчення рідної мови, факультативів з ознайомлення з рідною культурою, історією; для цього безплатно надавати приміщення при школах, інших навчальних закладах, надавати технічну та методичну допомогу;

■ надавати посильну фінансову допомогу недільним школам для придбання підручників, методичної літератури, дидактичних матеріалів тощо, для заробітної плати вчителів;

■ затвердити на державному рівні Концепцію освіти національних меншин в Україні та Положення про недільну школу національних меншин України;

■ організувати курси з вивчення української мови представниками національних меншин;

■ щорічно на державному рівні проводити конкурс знавців рідної мови та української серед дитячих та дорослих представників національних меншин; проводити районні, міські та обласні олімпіади у цих напрямках;

■ на державному рівні затвердити проведення декад національних культур в загальноосвітніх школах, вищих навчальних закладах, можливо, в спеціальних навчальних закладах;

■ ввести в вищих навчальних закладах курс лекцій "Національні відносини: історія та сучасність";

■ організація виставок з історії та культури національних меншин, народних ремесел та промислів, декоративно-прикладного мистецтва.

Ці заходи проводяться за участю національно-культурних товариств та у співробітництві з усіма державними закладами культури.

Таким чином, ключовим принципом при формуванні етнополітики України має бути забезпечення гармонійного співжиття всіх громадян України різних національностей, створення умов для їхнього етнокультурного розвитку. Культурний простір нашої держави формується саме із розмаїття етнічних культур. В Україні створені належні умови для збереження кожною етнічною групою своєї ідентичності, національних традицій і мови, національних звичаїв і обрядів. Національно-культурне піднесення серед малочисельних національностей, представників національних меншин в Україні є безперечним фактом. На сучасному етапі склалася атмосфера взаєморозуміння, взаємоповаги і взаємопідтримки у відносинах між переважною більшістю української інтелігенції та інтелігенції малих національностей, між активістами рухів за національно-культурне відродження. На території Миколаївщини це відбулося не без допомоги Ради національних товариств, тому слід всіляко підтримувати діяльність Ради, це допоможе зберегти набуте і сприятиме позитивним зрушенням у майбутньому.

Література

1. Закон "Про національні меншини в Україні".
2. Кабузан В.М. Заселение Новороссии, Екатеринославской и Херсонской губерний в XVIII – первой половине XIX века (1719-1858 гг.). – М., Наука, 1976. – С. 308.
3. Макаренко О. Народів збрата сім'я // Радянське Прибужжя. – 1997. – 24 травня.
4. Гамза В.І. Проблеми відродження мови і культури тернівських болгар // Матеріали II Миколаївської обласної краєзнавчої конференції "Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження". – Т. 1. – Миколаїв, 1997. – С. 56-59.
5. Мир не без добрых людей // Южная правда. – 1998. – 10 декабря.
6. Тупайло С. Де народився, там і пригодився // Радянське Прибужжя. – 2000. – 4 квітня.
7. Багмет М., Ляпіна Л. Роль національно-культурних товариств у державотворчому процесі // Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження: III Миколаївська обласна краєзнавча конференція. – Миколаїв, 2000. – С. 44.
8. Каймаразова Л. Представляем совет национальных обществ // Турбинист. – 2002. – 13 сентября.
9. Статут Ради національних товариств у Миколаївській області (від 28.04.94).
10. Там же.
11. Каймаразова Л. Етнічні особливості Миколаївщини та роль Миколаївської Ради національних товариств у збереженні та розвитку культури народів півдня України // Українська державність: проблеми історії, права, економіки, мовознавства, філософії, політології та культури. – Миколаїв; Одеса, 2001. – Т. 1. – С. 297.
12. Там же. – С. 298.
13. Там же. – С. 299.